

УДК 327.83

О. А. Коппель*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка***О. С. Пархомчук***доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка***ДЕСЕКУЛЯРИЗАЦІЯ ЯК МЕГАТРЕНД ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ**

Важливий мегатренд останньої чверті ХХ – початку ХХІ ст. – це десекуляризація, зростання ролі релігійної свідомості та інтенсифікація релігійних рухів. У межах цього мегатренду існують окремі тренди, які заслуговують на особливу увагу, зокрема зростання ролі релігійного фактора у світовій політиці, утворення релігійних систем у вигляді системи транснаціональних зв'язків між державами, окремими групами і політичними рухами. Ці зв'язки встановлюються над національними кордонами, утворюючи додаткову транснаціональну систему взаємодій. Саме тому дослідження сучасних міжнародних відносин уявляється неможливим без врахування зростаючої ролі релігійного фактора, а ігнорувати його під час їхнього аналізу неприпустимо. Таким чином, актуальність дослідження викликана суттєвими змінами у системі наукових поглядів на роль релігійного дискурсу в міжнародно-політичних дослідженнях.

Оскільки важливою характеристикою розвитку сучасної епохи є десекуляризація, формується особливий пласт літератури, в якому цей процес розглядається як важливий планетарний мегатренд. Ці проблеми аналізують філософи та соціологи, зокрема П. Бергер, Д. Грейс, Т. Лукман, Д. Мартін, Ч. Тейлор, Ю. Хабермас та ін. У дослідженнях Х. Аграма, П. Горскі, К. Лехмана, М. Олбрайт, С. Скотта, Дж. Снайдера, Р. Старка, П. Феррара, Ш. Хантера та інших вивчається роль релігійного фактора в міжнародних відносинах, зокрема в контексті зміни природи міжнародних акторів.

Зростання ролі релігійного фактора найчастіше пов'язують із феноменом «ісламського відродження», якому присвячене широке коло досліджень. Основними напрямками вказаних досліджень є визначення впливу ісламського фактора на міжнародну безпеку (Д. Еспозіто, Г. Фуллер, І. Лессер, Ф. Холлідей), дослідження діяльності окремих релігійних рухів під ісламськими гаслами (Д. Донахью, О. Рой та ін.) та аналіз вказаного явища як глобальної проблеми сучасності (Д. Джонсон, С. Семпсон та ін.). Із методологічної точки зору таке аналітичне виокремлення припустиме і дає можливість визначити істотні риси і особливості цього феномена. Але такий підхід дещо спрощує аналіз впливу релігійного фактора на сучасні міжнародні відносини, не акцентуючи увагу на інших конфесіях. Залишаються недостатньо дослідженими динаміка, характер та особливості впливу релігійного фактора на сучасні міжнародні відносини. Важливим аспектом вказаної дослідницької проблеми є визначення функцій релігійного дискурсу в міжнародних відносинах. Фактично йдеться про необхідність міждисциплінарного синтезу релігієзнавства і міжнародно-політичної науки.

Метою статті є визначення й аналіз десекуляризації як мегатренду глобального розвитку та функцій релігійного дискурсу в сучасних міжнародних відносинах. В її предметному полі аналізуються теоретичні та практичні аспекти впливу релігійного фактора на світову політику.

Релігія являє собою складний духовний та суспільний феномен, що не тільки відображає віру людини в існування надприродного начала, визнання нематеріального світу, але й є засобом спілкування та зв'язку віруючої людини з надприродним. Релігія як складне системне явище автори

з точки зору системного підходу розглядають як таке, якому властиві структурність та ієрархічність певним чином пов'язаних елементів. Ця система складається з окремих підсистем – конкретних релігій, релігійних течій, напрямів, сект, кожна з яких посідає своє місце у структурі, характеризується своєю цілісністю, з якої залежно від чинників як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, зокрема міжнародної політичної ситуації, виокремлюються ті чи інші компоненти. Як зазначає А. Мітрофанова, багатозначність слова «релігія» значно ускладнює аналіз ролі релігійного фактора у світовій політиці, тому вона цілком доречно пропонує відрізнити «релігійний» і «конфесійний» фактор, оскільки під терміном «конфесія» розуміється організована релігія, що знаходить відображення в соціальних інститутах (церква у християн, система улемов у мусульман). Саме тому як фактор міжнародних відносин релігія виступає і як світлоглядна система, і як сукупність інститутів [1].

До епохи Відродження не існувало єдиного терміну, яким би позначались різні релігійні течії і який би вживався в чітко фіксованому значенні. Ані у Стародавньому світі, ані у період Середньовіччя термін «релігія» широко не вживався. Використовувалися переважно назви конкретних конфесій – буддизм, християнство або іслам. Лише в XV – XVI ст. термін почали застосовувати з метою позначення релігійних явищ незалежно від їх конфесійних особливостей, церковного або сектантського оформлення. Мартін Лютер використовує цей термін для означення універсального зв'язку з надприродним. Саме тоді він став використовуватись і в слов'янських мовах [2, с. 152–154]. Водночас історія свідчить, що, незважаючи на спільні закономірності динаміки ролі релігійного фактора, окремі конфесії впливали на міжнародні відносини по-різному і з різною інтенсивністю.

Релігійний фактор завжди був характерним для будь-якої епохи, держави, міжнародної системи, різниця проявлялася лише тією мірою, якою він впливав на суспільне і політичне життя. Відповідно, під релігійним фактором у міжнародних відносинах нами розуміється вплив на них сукупності релігійних цінностей, які перебувають у тісній та постійній взаємодії з конкретно історичною, політичною, економічною, соціокультурною практикою народів.

Дослідження релігійної спадщини в міжнародних відносинах свідчить, що в довестфальський період релігійні актори завжди певною мірою діяли на міжнародній арені. Водночас на початковому етапі розвитку довестфальських систем зовнішня політика будувалася майже поза зв'язком із конфесійною складовою частиною. Першим міжнародним системам стародавнього світу була притаманна відсутність значної ролі конфесійного фактора. Супротивником завжди виступав найближчий сусід (зокрема, етнічно чи конфесійно споріднений), а союзником – сусід сусіда, теж незалежно від його конфесійної чи етнічної належності. Але поступово і майже одночасно у довестфальських міжнародних системах складаються, а згодом отримують потужний розвиток раніше невідомі специфічні комплекси соціальних взаємодій – «держави і релігія», «держави і цивілізація», «держави і культура», які дедалі значуще впливають на міжнародні відносини.

На завершальному етапі розвитку взаємопов'язаних міжнародних систем (V – IV ст. до н. е. – до серед. V ст. н. е.) – так званих «епосі гігантів», у міжнародних відносинах домінують великі державні утворення імперського типу, кожне з яких претендувало на власний проект світового устрою. Кожна з імперій об'єднувала та структурувала власну міжнародну систему. Імперська влада знаходила опору в монотеїзмі, єдиній вірі. Виникає чотири культурних світи (Захід, ісламський світ, Індія та Далекий Схід), ознаками яких стали єдине священне писання, єдина мова священного писання, єдиний шрифт, пов'язаний з естетикою пластичних мистецтв.

У Середні віки спочатку найбільш активним виявився ісламський проект, де об'єднуючим чинником величезної теократичної держави виступав іслам. У середині халіфату, від Атлантичного океану до Середньої Азії протягом близько 600 років співіснували підкорені народи різних національностей, об'єднані спільною релігією, але межі об'єднаного впливу ісламу визначалися військовими можливостями держави.

Щодо християнства, в європейській середньовічній системі католицизм теж виступив як одна з основ спільної системи цінностей Європи. Утворення «християнського світу», а також наявність зовнішніх загроз (арабський халіфат, мадярські племена, монголо-татари), об'єднання європейських монархів задля спільної мети у хрестових походах утверджували гомогенність системи. Внаслідок зазначених процесів в Європі виникає новий специфічний полюс влади – папський престол. Його могутність спиралася не на армію, а на духовний вплив та посередництво під час укладання васальних клятв та домовленостей, на яких ґрунтувалася вся система феодалізму. У Західній Європі формується специфічний біполярний рівень політичного протистояння, розпочинається тривала боротьба між церковною та світською владою, між папами та імператорами. Це призводить до поширення абсолютизму в Європі та перемоги світської влади над церковною. Трансформація структури європейського регіонального порядку розпочалась із виникненням перших централізованих держав із міцною королівською владою. Приблизно на цей час (1453 р.) припадає остаточний розкол між католицькою та православною церквами, а також реформа католицької церкви. Саме тоді Західна Європа вступає в період чергування гегемонів, завершується період формування мультіполярності. До настання XVI ст. коло елементів міжнародної системи звузилося, було загалом завершено боротьбу між релігійною та світською владами на користь останньої.

Таким чином, сильні позиції католицької церкви не перетворилися на політичну гегемонію папи, а Західна Європа не стала теократичною державою, на відміну від арабського халіфату. Християнський світ дедалі більшою мірою усвідомлював себе не тільки як релігійну громаду, а як політичну спільноту. Таким становище було аж до епохи Реформації.

Процес Реформації змінив європейську середньовічну міжнародну систему не менш радикально, сприяючи посиленню її гетерогенності, став одним із чинників формування нової – Вестфальської – світополітичної моделі. Нагадаємо, «епоха конфесій» характеризувалась взаємним визнанням християнських конфесій, затвердженням принципу «чия земля, того і віра». Але Аугсбурзька система (1555 р.) виявилась достатньо хиткою і зрештою переросла спочатку в загальноімперську, а згодом – в європейську релігійну війну. Кульмінацією цих подій стала Тридцятирічна війна, завершення якої стало початком нової Вестфальської системи міжнародних відносин, системи держав, які поважають суверенітет одна одної і загалом рівні між собою.

У релігійній своїй частині Вестфальський мир зрівняв у правах кальвіністів, католиків та лютеран Німеччини, узаконив секуляризацію церковних земель, проведення до 1624 р. Нагадаємо, що спочатку під секуляризацією (від лат. *saecularis* – «світський») розумілися перехід церковних і монастирських земель у державну власність, тобто обернення церковної власності у світську, та відмова від духовного зван-

ня та церковної посади і перехід до світського стану. Згодом зміст цього терміну розширився і під секуляризацією стали розуміти звільнення різних сфер суспільного життя від впливу релігії, церкви, релігійних інститутів, тобто чітке розрізнення між релігійною та секулярною сферами.

Таким чином, наслідком Тридцятирічної війни стало формування Вестфальської світополітичної моделі із притаманними їй рисами толерантності – внутрішньої організації своїх системних елементів. Безсумнівно перевагою цієї моделі стало те, що вона не була побудована на ціннісних орієнтирах, зокрема на релігії, оскільки саме з цього приводу завжди було найскладніше досягти компромісів, адже цінності не можуть бути предметом обговорення. Це сприяло у подальшому прийняттю цієї моделі як глобальної.

Вестфальська світополітична модель, у центрі якої перебуває ключовий актор – держава, – значно обмежувала діяльність недержавних акторів. Фактично єдиним транснаціональним актором залишилась держава, оскільки тільки вона діяла за межами власних державних кордонів. Держава формувала законодавчі рамки функціонування релігій, правового становища релігійних організацій, використовувала їх мобілізаційний потенціал у власних цілях. Релігія та її інститути зазвичай не виступали як суб'єкти політики. Відносини релігії та політики обмежувались проблемою взаємовідносин церкви та держави.

Через це з XVIII – XIX ст. в Європі простежувалась тенденція до зниження ролі релігійного фактора в міжнародних відносинах. На зміну релігії як всеохоплюючого світогляду приходять націоналізм, перетворюючись на особливу «релігію», яка, хоча й не передбачала віру в надприродне, але надавала сакрального значення державі-нації та її символам [1].

Більш активно релігійний фактор включався у політичний процес у поліконфесійних суспільствах. У цьому плані стає очевидною ідеологічна підтримка конкретною конфесією позиції своєї держави чи титульної нації. Це, мабуть, стає однією з головних її функцій у міждержавних та міжрелігійних відносинах. У зв'язку з цим варто зазначити, що конфесії відігравали важливу роль у розгортанні міжнародних конфліктів, а інколи їх позиція могла бути визначальною. Особливим фактором у регулюванні міжконфесійної ситуації у будь-якій країні чи регіоні стає власне діяльність церкви як соціально-політичного інституту. Релігія освячувала і захищала певні політичні порядки, брала участь у легітимізації влади, виконуючи легітимізуючу, інтегруючу та комунікативну функції.

Після завершення холодної війни, розпаду СРСР та руйнації Ялтинсько-Потсдамської системи змінюється класична політична структура світу, яка склалась після підписання Вестфальського миру в 1648 р. і була заснована на інституті держави як основної структурної одиниці. Відбувається її еволюція того, що лежить в основі Вестфальської моделі – принципу національного суверенітету. Це пов'язано з виходом на політичну авансцену нових транснаціональних акторів. Дж. Най, характеризуючи постбіполярну систему, називає її тривимірною, де перший вимір – військово-політичний, на якому США відіграють ключову роль; другий – політико-економічний рівень, на якому ключовими акторами виступають США, ЄС та Японія; третій вимір – транснаціональних політичних відносин, який не регулюється жодною державою, на якому головна роль відводиться транснаціональним акторам [3].

Відокремившись від держави, церква виступає як самостійна і досить могутня політична сила у суспільстві як новий, транснаціональний актор міжнародних відносин.

Індивід – транснаціональний актор, який у сучасному світі відіграє провідну роль на світовій арені. В умовах глобалізації, більш активно пересуваючись різними країнами світу, індивіди несуть із собою частку своєї культури, релігії, сприяючи транснаціоналізації культур і ідентичності.

Транснаціональні діаспори – ще один різновид транснаціональних акторів. Процес утворення діаспор набуває значних масштабів. Діаспори здійснюють серйозний вплив

на інші країни, змінюють їх демографічну структуру, етнічний та конфесіональний склад. Діаспори зберігають свою релігію, традиції, звичаї. Збільшується вплив діаспори не тільки на внутрішню, але й на зовнішню політику країн, що їх приймають.

Важливим етапом зміни сучасного світу стали події 11 вересня 2001 р., які символізували собою початок нової епохи зіткнення державних і транснаціональних інтересів. Із точки зору Ф. Холлідея, ці події стали проявом «ісламського транснаціоналізму», який і раніше існував в історії в різних формах та проявах і був реконструйований в ХХ ст. «в епоху масових міграцій та інтернету» [4].

Зростання значення релігійного фактора в міжнародних відносинах в останній чверті ХХ ст. поставило під сумнів положення так званої «теорії політичної модернізації», розробленої представниками американської «соціології розвитку» Г. Елмондом, Дж. Коулменом, Д. Ростом (середина 60-х рр. ХХ ст.), що виходила з неминучості всеохоплюючої секуляризації політичних структур у процесі здійснення модернізації. Під тиском подій представники «теорії політичної модернізації» змушені були визнати, що не всі країни підуть шляхом секуляризації, який пройшли Європа та США, що секуляризація не є необхідною умовою модернізації. З 1970-х рр. дослідниками використовується термін «нове Середньовіччя» з метою означення феномена повернення релігійності до масової свідомості, посилюючись на працю М. Бердяєва «Нове Середньовіччя» (1924), в якій він на підставі дослідження ритмічної зміни епох доходить висновку щодо переходу від раціоналізму Нової історії до ірраціоналізму середньовічного типу [2, с. 152]. Таким чином, як зазначає Е. Хард, релігійне відродження розглядається як повернення до звичайного світопорядку [5].

У цьому контексті достатньо актуальним та важливим виглядає підхід до розгляду ісламу як недержавного актора світової політики. Особливої уваги і більш детального дослідження потребує т. зв. «ісламський проект», або «ісламська альтернатива». На сучасному етапі на користь глобальної ролі ісламу свідчить, зокрема, його детериторіація. Крім того, іслам входить підвищеною пасіонарністю та здатністю мобілізувати великі маси людей, є найбільш динамічною з усіх світових релігій.

Оскільки проблема «суб'єктності» ісламу в сучасній системі міжнародних відносин залишається дискусійною, наявні підходи до неї узагальнюються певним чином. У межах першого підходу ісламський світ розглядається як єдиний колективний суб'єкт, але це передбачає наявність ще одного або кількох контракторів, зокрема Заходу (антитеза Захід–ісламський світ). Другий підхід виокремлює як самостійних акторів окремі держави та транснаціональні структури. Третій підхід розглядає іслам як транснаціонального політичного гравця і спирається на ідеї екстериторіальності ісламу і концепцію формування «транснаціональної ісламської умми» (О. Руа) – мусульманської спільноти, в якій не існує територіальних, міжетнічних чи міждержавних перепон [6, с. 439–441].

Професійні сходознавці традиційно розглядали іслам як організуючий фактор в історії Сходу, ядро та мотивуючу силу ісламської цивілізації [6]. Ще наприкінці 70-х рр. ХХ ст. у науковій літературі посилюється увага до ісламської проблематики. Це пояснювалось тим, що активізація «ісламського фактора» в суспільно-політичному житті країн Сходу виявилась повною несподіванкою і свідчила про те, що деякі теоретичні положення щодо ролі та місця релігійних традицій у країнах Сходу не витримали випробування часом. Тим самим дослідники були поставлені перед необхідністю вносити корективи як в свої ісламські концепції, так і в рекомендації для офіційних органів, які займаються безпосереднім проведенням політики у стратегічно важливому близькосхідному регіоні. Це викликало необхідність наукового аналізу причин, суті, соціальної бази, політичної спрямованості та перспектив «ісламського відродження». Під «ісламським відродженням» спочатку розумілося зростання політичної активності під гаслами ісламу як уря-

дів мусульманських країн та міжнародних мусульманських організацій, так і опозиційних груп всередині країн, хоча згодом зміст цього терміну розширюється. Спостерігається тенденція до визначення ісламського світу як єдиного колективного транснаціонального суб'єкта міжнародних відносин [6, с. 439].

Отже, тенденція до зростання ролі релігійного фактора в міжнародних відносинах простежується з останньої чверті ХХ ст. і найчастіше пов'язується зі зростанням ролі ісламського чинника. Вказаний підхід є дещо звуженим, і тому вважаємо за необхідне розглядати цю тенденцію в більш широкому контексті. У цьому плані можна погодитись з точкою зору українського дослідника В. Єленського, який визначає серед подій, що сприяли поверненню релігії на світову арену, не тільки події в ісламському світі, але й евангелічне пробудження, підйом глобального католицизму та неорелігійний бум [8]. До цього переліку варто додати й активізацію ролі російської православної церкви в сучасній світовій політиці, що знайшло відображення в геополітичних проектах «православного світу» та «руського миру» [9], вплив конфуціанства на зовнішню політику КНР, зокрема на китайську концепцію «глобальної відповідальної держави», індуїзму та буддизму на зовнішню політику Індії, а також роль релігійного фактора в етноконфесіональних конфліктах. Невипадково, кажучи про «зіткнення цивілізацій», С. Хантінгтон мав на увазі релігії, серед яких він називає іслам та християнство.

Десекуляризація як мегатренд глобального розвитку відбувається у глобальному, транснаціональному, інтернаціональному та міждержавному вимірах та здійснює значний вплив на світову політику, якісно змінює поняття релігії та недержавних акторів у міжнародних відносинах. Релігія стає інструментом політичної мобілізації, чинником політичної ідентифікації і політичної каталізації.

Аналіз динаміки впливу релігійного фактора на сучасні міжнародні відносини дає змогу виявити та охарактеризувати деякі загальні тенденції. Це транснаціоналізація та детериторіація релігій (О. Рой, Х. Казанова), їх децентралізація, зміна інтрарелігійного ландшафту та геополітики світових релігій, наслідком чого є зростання кількості прихильників тих чи інших релігій як на Сході, так і на Заході. Зокрема, християнство втрачає свої «західні» риси і знаходить дедалі більше прихильників на Сході (до 2050 р. більшість християн будуть із країн «третього світу»), відбувається детериторіація ісламу, збільшення кількості його прихильників на Заході, у країнах Європи.

Детериторіація тісно пов'язана із транснаціоналізацією, яка характеризується зростанням ролі транснаціональних акторів, спроможних діяти шляхом мобілізації релігійної ідентичності та використання релігійного фактора з метою реалізації власних інтересів. Децентралізація релігій призводить до формування транснаціональних релігійних спільнот, появи нових релігійних рухів з якісно новими глобально організованими субкультурами, які не асоціюють себе з приналежністю до конкретної території, оскільки їх головною метою виступає реалізація певної мети в глобальному масштабі.

Таким чином, вплив релігійного фактора на міжнародні відносини має перманентний характер, але на окремих історичних етапах проявляється з різною силою. Загальні тенденції впливу релігійного фактора на міжнародні відносини в контексті їх системної еволюції демонструють системну логіку чергування інтенсивності періодів його зростання і зменшення.

Вестфальська державоцентристська модель характеризується тим, що відносини релігії та політики обмежувались проблемою відносин церкви та держави. В умовах кризи Вестфальської світополітичної моделі зростає значення релігійного фактора, що зумовлюється процесами глобалізації. Глобалізація з її нерівномірністю і неоднозначними наслідками призводить до зростання недержавної свідомості, надзвичайно актуалізує проблему цінностей, норм, ідей, ідеалів та ідентичностей – тобто саме тих проблем, які

є центральними для релігії. Зростання «недержавної свідомості» призводить фактично як до рівнозначності свідомості державної та релігійної, так і до підтримки людиною нових релігійних конфесій. Наслідком глобалізації стає перегляд ролі релігійних акторів в міжнародних відносинах. У XXI ст. релігія міцно закріплюється в політичному дискурсі, з'являється на світовій арені у вигляді системи транснаціональних зв'язків між державами, транснаціональними релігійними рухами, окремими політичними рухами, у вигляді етнорелігійних конфліктів. Релігія стає політичним явищем, включаючись до кола політикозначущих факторів, у масовій свідомості сприймається як ідеологія. Ця тенденція посилюється завдяки розвитку глобальних засобів масової комунікації.

Постає і потребує подальшого розроблення й окремого дослідження питання інших проявів десекуляризації, а саме євангелічного пробудження, підйому глобального католицизму, неорелігійного буму та активізації ролі Російської православної церкви в сучасних міжнародних відносинах, зокрема в контексті українсько-російських відносин.

Література

1. Митрофанова А.В. Религиозный фактор в мировой политике и проблема «цивилизации» // Век глобализации. – 2008. – Вып. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socionauki.ru/journal/articles/129831/>.
2. Толкачев В.В. Религиозный фактор в современных международных отношениях // Негосударственные участники мировой политики. [Учеб. пособие для вузов] / Под ред. М.М. Лебедевой, М.В. Харкевича. – М.: Аспект Пресс, 2013. – С. 151–162.
3. Nye J. The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go it Alone / J. Nye. – Oxford: University Press, 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lisd.princeton.edu/events/talks/Nye_Lecture.pdf.
4. Halliday F. The Middle East in International Relations Power, Politics and Ideology / F. Halliday. – Cambridge University Press, 374 p.
5. Hurd E.S. Narratives of de-secularization in international relations / E.S. Hurd // Intellectual History Review. – 2017. – N 27. [Electronic resours]. – Access mode: http://faculty.weas.northwestern.edu/~ElizabethShakmanHurd/publications_files/Narratives%20of%20secularization%20in%20international%20relations.pdf.
6. Наумкин В.В. Ислам как коллективный игрок // Современная мировая политика. Прикладной анализ / Отв. ред. А.Д. Богатуров. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Аспект Пресс, 2010. – С. 438–456.
7. Edward W.S. Orientalism. 25th anniversary edition With a New Preface by the Author // Vintage Books. A Division of Random House. – New York, 2003. – 394 p.
8. Еленский В.Е. Религия в глобальной политике: конец XX – начало XXI века [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.religiopolis.org/documents/3292-ve-elenskiy-religija-v-globalnoj-politike-konets-hh-nachalo-hhi-vekov.html>.
9. Касаткин П.И. Русская православная церковь как актор современной мировой политики // Вестник МГИМО-Университета. – 2010. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vestnic.mgimo.ru/files/15/16_kasatkin.pdf.

Анотація

Коппель О. А., Пархомчук О. С. Десекуляризація як мегатренд глобального розвитку. – Стаття.

У статті досліджується роль релігійного фактора у світовій політиці в контексті десекуляризації як мегатренду глобального розвитку. Піддано науковому аналізу вплив релігійного фактора на сучасні міжнародні відносини. Визначені характер та динаміка впливу релігійного фактора як комп-

лексного системного явища у трьох його вимірах – часовому, просторовому та змістовному. З'ясовуються рівні і форми залежності релігійного фактора від характеру міжнародної системи через дослідження сутнісних закономірностей і особливостей його впливу на певному етапі еволюції міжнародної системи, структурних характеристик систем і взаємозв'язків між ними. Розглянуто роль окремих релігій як акторів світової політики. Визначено, що на сучасному етапі на світовій арені з'являються релігійні системи у вигляді системи транснаціональних зв'язків між державами, окремими групами і політичними рухами. Ці зв'язки встановлюються над національними кордонами, утворюючи додаткову транснаціональну систему взаємодій.

Ключові слова: десекуляризація, мегатренд, глобальний розвиток, релігійний дискурс, міжнародні відносини, світова політика.

Аннотация

Коппель Е. А., Пархомчук О. С. Десекуляризация как мегатренд глобального развития. – Статья.

Статья посвящена исследованию роли религиозного фактора в мировой политике в контексте десекуляризации как мегатренда глобального развития. Анализируется роль религиозного фактора в современных международных отношениях. Рассматривается роль религиозного фактора в современных международных отношениях. Исследована роль религиозного фактора как многопланового системного явления в трех его измерениях – пространственном, временном и содержательном. Определены его функции и закономерности в зависимости от системной эволюции международных отношений. Определена зависимость влияния религиозного фактора от исторического типа международных систем, их структурных характеристик, особенностей иерархии элементов и системы взаимоотношений между ними, от состояния мировой политики. Исследуется активность отдельных религий как акторов мировой политики. На мировой арене появляются религиозные системы в виде системы транснациональных связей между государствами, отдельными группами, общинами и политическими движениями. Эти связи устанавливаются «поверх» государственных границ, создавая дополнительную транснациональную систему взаимодействий.

Ключевые слова: десекуляризация, мегатренд, глобальное развитие, религиозный дискурс, международные отношения, мировая политика.

Summary

Koppel O. A., Parkhomchuk O. S. Desecularization as megatrend of global development. – Article.

The article is devoted to the role of religion in world politics within the context of desecularization as megatrend of global development. The influence of religious factor on the international relations is studied. The article examines the nature and dynamics of the religious factor as the multilayer system phenomenon considered as three dimensions – space, time and content. Defined are levels of dependence of religious factor on the character of international systems within frames of its historical development type, structural characteristics and their system cross relations, specific features at the definite stage of international system evolution. Special attention is drawn to the politicization of Islam and the rise of Islamic fundamentalism, to the role of radical Islamism. The activity of some religions as actors of world politics is considered. Religious systems appear on the world scene in the form of transnational communications between states, separate groups, communities and political movements. These connections are established 'over' the state lines, creating an additional transnational system of interconnections.

Key words: desecularization, megatrend, global development, religious discourse, international relations, world politics.